
OM RAMEN FÖR RAMAVTALET – NÅGOT OM EU-DOMSTOLENS DOM COOPSERVICE OCH KONKURRENSVERKETS NYA STÄLLNINGSTAGANDE

Erik Olsson & Viktor Robertson*

1. INLEDNING

Som bekant för flitiga läsare av dessa krönikor är upphandlande myndigheter och enheter som huvudregel skyldiga att konkurrensutsätta sina inköp. I de fall myndigheten har ett löpande behov av vissa varor, tjänster eller byggentreprenader men behovet inte går att bestämma i förväg är det lämpligt för myndigheten att ingå ett ramavtal. Syftet är att myndigheten under en viss tid, vanligtvis fyra år om det gäller upphandling enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling ("LOU"), ska ha möjlighet att göra löpande avrop från det upphandlade ramavtalet och på så sätt kunna tillfredsställa de aktuella behoven när de uppstår.

En effekt av att ramavtal löper över flera år och ofta omfattar flera olika organisationer är att ramavtalets värde kan uppgå till mycket stora summor. Inte minst är detta fallet med de ramavtal som ingås av centraliserade inköpscentraler såsom Kammarkollegiet eller SKL Kommentus inköpscentral. EU-domstolens mål C-216/17, Coopservice,¹ handlar just om hur värdet av och parterna till ett ramavtal måste anges vid upphandling.

Avgörandet har diskuterats flitigt under våren och bland annat har Konkurrensverket skrivit ett särskilt rättsligt ställningstagande i vilket de analyserar domen. I denna promemoria avser vi att gå igenom EU-domstolens dom samt

* Erik Olsson, advokat och delägare, och Viktor Robertson, biträdande jurist. Båda vid Advokatfirman Kahn Pedersen.

¹ EU-domstolens dom av den 19 december 2018 i mål C-216/17, Coopservice, ECLI:EU:C:2018:1034.

i viss mån kommentera de slutsatser som Konkurrensverkets drar i sitt ställningstagande.

För enkelhetens skull kommer nedan analys att utgå från bestämmelserna i LOU, även om liknande förutsättningar i viss mån även gäller för upphandlingar som görs av upphandlande enheter inom försörjningssektorerna samt vid upphandlingar av koncessioner.²

2. KORT OM RAMAVTAL

Till skillnad från vanliga upphandlingskontrakt som avser en eller flera faktiska anskaffningar, har ramavtal som funktion att, helt eller delvis, fastställa villkoren för eventuella framtida anskaffningar under en förutbestämd tidperiod.³ Som nämnts ovan är syftet med ett ramavtal snarast att möjliggöra för en upphandlande myndighet att med rimlig grad av säkerhet kunna förutse och planera inför sina återkommande behov av anskaffningar.⁴

I 7 kap. LOU finns de särskilda förfarandebestämmelser som gäller när en upphandlande myndighet upphandlar ramavtal. Av dessa framgår att ett ramavtal inte får löpa under en längre tid än fyra år annat om det finns särskilda skäl (7 kap. 2 § LOU) och hur en upphandlande myndighet ska agera när ett ramavtal ingåtts med bara en leverantör (7 kap. 4 § LOU).

Av bestämmelsen i 7 kap. 3 § LOU framgår att *”kontrakt som grundar sig på ramavtal endast får ingås mellan en upphandlande myndighet som har identifierats för detta syfte antingen i anbudsinfordran som avser ramavtalet eller i inbjudan att bekräfta intresse och en leverantör som är part i ramavtalet”*.

Sedan tillkomsten av LOU är ramavtal med andra ord slutna system, vilka inte annat än i undantagsfall kan användas av andra än de myndigheter som tydligt är identifierade från början.⁵

3. FÖRUTSÄTTNINGARNA I COOPSERVICE

Bakgrunden till EU-domstolens dom var att den italienska myndigheten ASST Valcamonica beslutat att ansluta sig till ett ramavtal för städtjänster som upphandlats av en annan myndighet. Eftersom ASST Valcamonica inte själv tecknat ramavtalet var myndigheten formellt sett inte heller part i det. Av ramavtalet följde dock att även andra myndigheter än den som tecknat ramavtalet hade

² Sådana upphandlingar omfattas av lagen (2016:1146) upphandlingar inom försörjningssektorerna samt lag (2016:1147) om upphandling av koncessioner.

³ Se prop. 2015/16:195, s. 514.

⁴ A.a. s. 515.

⁵ Se prop. 2015/16:195, s. 516.

möjligheten att ansluta sig vid ett senare tillfälle. En av dessa var ASST Valcamonica.

Både ASST Valcamonicas befintliga leverantör av städtjänster och den italienska konkurrensmyndigheten överklagade ASST Valcamonicas beslut att ansluta sig till ramavtalet. I den tvist som följde ställde den italienska domstolen ett antal frågor till EU-domstolen.

Till att börja med konstaterade EU-domstolen att det var 2004 års upphandlingsdirektiv som var tillämpligt och inte 2014 års direktiv. Därefter sammanfattade EU-domstolen de frågor som den skulle pröva, nämligen:

”huruvida artikel 1.5 och artikel 32 i direktiv 2004/18 ska tolkas så, att de innebär att det är tillåtet att ingå ett ramavtal enligt vilket dels en upphandlande myndighet handlar för egen räkning och på andra specifikt angivna upphandlande myndigheters vägnar, vilka emellertid inte direkt är parter i nämnda ramavtal, dels kvantiteten av de tjänster som de upphandlande myndigheter som inte har undertecknat ramavtalet kan beställa när de ingår de efterföljande kontrakt som grundas på detta ramavtal inte är fastställd eller fastställs med hänvisning till deras ordinarie behov”.⁶

4. BESVARANDET AV DEN FÖRSTA FRÅGAN

Inledningsvis konstaterade EU-domstolen att ordalydelsen i artikel 32.2 i dir. 2004/18/EG inte gav ett svar på frågan om en upphandlande myndighet får upphandla ramavtal för andra avropsberättigade myndigheter som inte är direkta parter till avtalet. EU-domstolen ansåg därför att den istället var tvungen att beakta bestämmelsens sammanhang och ändamålet med lagstiftningen för att kunna besvara den första frågan.⁷

EU-domstolen konstaterade därefter att det av artikel 32.4 andra stycket i dir. 2004/18/EG, jämförd med skäl 11, ”följer att efterföljande kontrakt som grundar sig på ett ramavtal som ingåtts med flera anbudsgivare sker efter det att parterna i ramavtalet på nytt blivit inbjudna att lämna anbud utan fastställda villkor”. Därefter påpekade domstolen att punkt 18 i bilaga VII A till direktivet⁸ anger att den upphandlande myndighet som var part i ramavtalet från början är skyldig att ange ”planerat antal, i tillämpliga fall högsta antal, deltagande ekonomiska aktörer”.⁹

Eftersom det inte kan vara fråga om att upphandlande myndigheter lämnar anbud ansåg EU-domstolen att kravet på att vara *part till avtalet* redan från början bara kan avse leverantörer (ekonomiska aktörer) och inte upphandlande myndigheter.¹⁰

⁶ Se C-216/17, p. 44–48.

⁷ Se C-216/17, p. 50.

⁸ Vilken återfinns under rubriken ”Meddelande om upphandling”.

⁹ Se C-216/17, p. 51.

¹⁰ Se C-216/17, p. 51–52.

Domstolen påpekade att denna tolkning för det första har en ändamålsenlig verkan eftersom ett av direktivets syften är att förbättra effektiviteten vid offentliga upphandlingar genom att exempelvis samordna olika myndigheters inköp i syfte att uppnå skalfördelar. För det andra ligger tolkningen i linje med vad som anges i artikel 32.2 andra stycket i 2014 års direktiv.¹¹

EU-domstolen besvarade därför den första frågan på så sätt att art. 32.2 andra stycket i dir. 2004/18/EG inte innebär att en upphandlande myndighet måste ha deltagit i undertecknandet av själva ramavtalet för att kunna avropa från det. Istället är det tillräckligt att det framstår som om den upphandlande myndigheten potentiellt sett skulle kunna ha användning av ramavtalet från den tidpunkt det ingås. För att en anslutande myndighet ska kunna avropa från ramavtalet krävs att det tydligt anges någonstans i upphandlingsdokumenten att även denna myndighet har rätt att avropa från ramavtalet.¹²

5. BESVARANDET AV DEN ANDRA FRÅGAN

När EU-domstolen besvarade den andra påminde domstolen först om art. 1.5 i dir. 2004/18/EG. Av denna artikel framgår att ett ramavtal har till syfte att ”fastställa villkoren för tilldelningen av kontrakt under en given tidsperiod, särskilt i fråga om tänkt pris och, i tillämpliga fall, uppskattad kvantitet”. EU-domstolen uttalade att uttrycket ”i tillämpliga fall” inte ska uppfattas som att det är frivilligt för en upphandlande myndighet att ange kvantiteten av de tjänster som ett ramavtal avser.¹³ Enligt domstolen finns det fyra olika skäl till detta.

För det första framgår det av ett flertal andra bestämmelser i dir. 2004/18/EG¹⁴ att den största kvantitet varor eller tjänster som kan komma att avropas från ett ramavtal ska fastställas redan från början. Även om värdet och frekvensen för vart och ett av avropen i och för sig bara behöver anges uppskattningsvis är den upphandlande myndigheten trots allt ”tvungen att precisera den totala kvantitet som kan komma att bli aktuell med avseende på efterföljande kontrakt”.¹⁵

För det andra anges i artikel 32.3 i dir. 2004/18/EG att om ett ramavtal sluts med bara en leverantör så ska efterföljande kontrakt tilldelas i enlighet med villkoren i ramavtalet. Detta innebär att den upphandlande myndighet som från början är part i ramavtalet inte får avropa för mer än vad som angetts i förväg, även när den avropar för andra myndigheters räkning. När den angivna gränsen har uppnåtts har ramavtalet ”inte längre någon verkan”.¹⁶

¹¹ Se C-216/17, p. 53–54.

¹² Se C-216/17, p. 55–56.

¹³ Se C-216/17, p. 57–59.

¹⁴ Bl.a. art. 9.9 samt punkten 6 c under rubriken ”För tjänstekontrakt” i bilaga VII A,

¹⁵ Se C-216/17, p. 60.

¹⁶ Se C-216/17, p. 61.

För det tredje kräver principerna om likabehandling, icke-diskriminering och öppenhet att samtliga villkor och bestämmelser i en upphandling är formulerade på ett klart, precist och entydigt sätt för att samtliga rimligt informerade och normalt omsorgsfulla anbudsgivare ska kunna förstå den exakta innebörden av villkoren och tolka dem på samma sätt.¹⁷

Dessa principer skulle sättas åt sidan om den upphandlande myndigheten som från början var part i ramavtalet inte skulle behöva ange ramavtalets totala värde i förväg.¹⁸ Kravet på öppenhet är dessutom av extra stor betydelse vid upphandling av ramavtal eftersom det för ramavtal inte finns någon skyldighet att skicka meddelanden om de avrop som sker från avtalet.¹⁹

Kravet på att ange kvantiteten och värdet på ett ramavtal är även ett uttryck för förbudet att använda ramavtal på ett otillbörligt, förhindrande, begränsande eller snedvridande sätt.²⁰ Dessutom skulle ramavtal kunna användas som ett medel för att komma under direktivets tröskelvärden om det inte fanns ett krav på att ange kvantiteten och det högsta belopp som kan avropas från ett ramavtal.²¹

För att uppfylla kraven på öppenhet räcker det inte heller med att myndigheten hänvisar till sitt ordinarie behov eftersom utländska leverantörer troligtvis inte känner till detta.²²

Efter att ha gått igenom skälen för sin bedömning sammanfattade EU-domstolen sitt svar på den andra frågan med att understryka att ”*det är uteslutet att de upphandlande myndigheter som inte har undertecknat ramavtalet underlåter att ange kvantiteten av de tjänster som kommer att kunna beställas när de senare ingår kontrakt som grundas på detta ramavtal eller anger nämnda kvantitet med hänvisning till deras ordinarie behov*”.²³

6. KONKURRENSVERKETS STÄLLNINGSTAGANDE

Strax efter midsommar publicerade Konkurrensverket ett ställningstagande där verket uttalar sig om EU-domstolens dom i Coopservice.²⁴ I korthet innehåller ställningstagandet en redogörelse för EU-domstolens dom och Konkurrensverkets slutsatser och ställningstaganden i förhållande till domen.

¹⁷ Se C-216/17, p. 62–63.

¹⁸ Se C-216/17, p. 64.

¹⁹ Se C-216/17, p. 65.

²⁰ Se C-216/17, p. 69.

²¹ Se C-216/17, p. 66.

²² Se C-216/17, p. 67–68.

²³ Se C-216/17, p. 70.

²⁴ Se Konkurrensverket, Ramavtalsupphandlingar och öppenhetsprincipen – EU-domstolens avgörande i mål C-216/17 Coopservice, ställningstagande 2019:1.

Nedan kommer vi att gå igenom och diskutera några av Konkurrensverkets slutsatser.

7. EU-DOMSTOLENS UTTALANDEN ÄR TILLÄMPLIGA ÄVEN I FÖRHÅLLANDE TILL UPPHANDLINGAR SOM OMFATTAS AV DIR. 2014/24/EU

Av Konkurrensverkets ställningstagande framgår att verket anser att EU-domstolens uttalanden i Coopservice även gäller för framtida ramavtalsupphandlingar trots att EU-domstolens dom grundar sig på bestämmelser i 2004 års direktiv. Anledning till detta är att de bestämmelser som EU-domstolen hänvisar till i domen är mer eller mindre oförändrade i förhållande till 2014 års direktiv.

Det kan dock diskuteras om Konkurrensverket faktiskt har rätt i sin bedömning, speciellt när det kommer till skyldigheten att ange de maximala kvantiteter och värden som kan avropas från ett ramavtal.

Konkurrensverket har i och för sig rätt i att många av de bestämmelser som EU-domstolen hänvisar till har samma lydelse i 2004 års och 2014 års direktiv. Det finns dock avgörande skillnader mellan direktivens krav när det kommer till vilka uppgifter som ska anges i annonsen till en upphandling. I bilaga VII A²⁵ till 2004 års direktiv anges följande:

När det gäller ramavtal, ange även ramavtalets planerade löptid, det totala beräknade värdet för tjänsterna under hela ramavtalets löptid samt, i den utsträckning detta är möjligt, kontraktens värde och frekvens.

Motsvarande bestämmelse i 2014 års direktiv har däremot en något annorlunda lydelse. Av bilaga V²⁶ framgår att:

När det är fråga om ett ramavtal: Angivande av den planerade längden på ramavtalet och, i förekommande fall, med uppgift om skälen till en eventuell längd på mer än fyra år. Så långt det är möjligt, uppgift om värde eller storleksordning och frekvens på de kontrakt som ska tilldelas, antal och, i förekommande fall, förslaget högsta antal ekonomiska aktörer som får delta.

I enlighet med kraven i 2014 års direktiv ska den upphandlande myndigheten alltså ”*så långt det är möjligt*” ange det totala värdet på de kontrakt som tilldelas. Dessutom har myndigheten möjlighet att ange värdet ”*eller*” storleksordning och frekvens på de kontrakt som ska tilldelas.

²⁵ Se punkten 6 c under rubriken ”För tjänstekontrakt”.

²⁶ Se punkten 10.a i del C till bilagan.

Kraven på vad en upphandlande myndighet måste ange i annonsen till en upphandling är med andra ord lägre i 2014 års direktiv i jämförelse med motsvarande krav i 2004 års direktiv.

Även om EU-domstolen i och för sig hänvisar till bestämmelser i 2014 års direktiv innebär det inte nödvändigtvis att EU-domstolen hade gjort samma bedömningar om den prövat målet utifrån de förändrade bestämmelserna i 2014 års direktiv.

Skillnaderna i direktivens krav på vad som ska anges i annonsen till ett ramavtal talar med andra ord mot att EU-domstolens uttalanden skulle vara tillämpliga även för framtida ramavtalsupphandlingar.

Konkurrensverkets tolkning av domen är även i viss mån inkonsekvent i förhållande till vad verket kommer fram till på andra platser i ställningstagandet. Konkurrensverket anser nämligen att ”*EU-domstolens uttalande att ett ramavtal med en leverantör och med samtliga villkor fastställda slutar ha verkan när dess maximala kvantitet har avropats innebär att ett avrop utöver den i avtalet angivna kvantiteten kan utgöra en otillåten direktupphandling, givet att det inte är fråga om en sådan tillåten ändring av avtal som uppfyller förutsättningarna i 17 kap. LOU*”.²⁷

Av domen kan däremot inte utläsas att EU-domstolen tagit höjd för några tillåtna ändringar av ramavtalets maximala kvantitet. Istället är domstolen mycket tydlig med att ett ramavtal vars maximala kvantitet överskrids ”*inte längre har någon verkan*”.²⁸ Det verkar med andra ord överhuvudtaget inte vara möjligt att utöka ett ramavtals maximala kvantiteter i efterhand.

EU-domstolens uttalande blir därmed svårt att tillämpa i förhållande till 2014 års direktiv där det finns bestämmelser om när och hur ett ramavtals totala värde faktiskt får höjas i efterhand.

Det faktum att det numer är tillåtet att höja ett ramavtals värde i efterhand pekar därför snarast på att vissa av EU-domstolens uttalanden inte är direkt tillämpliga på upphandlingar som omfattas av bestämmelserna i 2014 års direktiv.

Sammanfattningsvis finns det omständigheter som talar både för och emot att EU-domstolens uttalanden gäller även för upphandlingar som omfattas av 2014 års direktiv. Någon direkt slutsats är däremot svår att dra och det är något olyckligt att Konkurrensverket inte utvecklar sitt resonemang i större utsträckning.

²⁷ Se Konkurrensverket, Ramavtalsupphandlingar och öppenhetsprincipen – EU-domstolens avgörande i mål C-216/17 Coopservice, ställningstagande 2019:1.

²⁸ Se C-216/17, p. 61.

8. VAD INNEBÄR ETT ÖVERSKRIDANDE AV DEN TOTALA KVANTITETEN SOM ANGETTS?

Enligt Konkurrensverkets mening riskerar en myndighet att genomföra otillåtna direkttilldelningar om den fortsätter att avropa från ett ramavtal när ramavtalets totala volym redan har uppnåtts. Dessvärre utvecklar Konkurrensverket inte detta resonemang utan nämmer istället bara risken för direkttilldelningar lite i förbifarten.

Detta är något olyckligt med tanke på att Konkurrensverket bl.a. är ansvarigt för att ansöka om upphandlingsskadeavgift vid fall av otillåtna direkttilldelningar. Det är därför mycket intressant att veta vilka argument Konkurrensverket lägger till grund för sina uttalanden.

Möjligtvis drar Konkurrensverket paralleller till de uttalanden som gjordes i förarbetena till införandet av rättsmedelsbestämmelserna i LOU. Där anges nämligen ett antal exempel på vad som kan utgöra en otillåten direkttilldelning (direktupphandling):

Ett annat exempel är när en upphandlande myndighet eller enhet förlänger, utvidgar eller ändrar ett avtal med befintlig leverantör, trots att en sådan option inte finns i det ursprungliga avtalet. I realiteten innebär en sådan ändring av avtal att ett nytt avtal sluts, vilket skulle ha föregåtts av ett offentliggörande. Otillåten direktupphandling föreligger också när en upphandlande myndighet eller enhet använder ett ramavtal som andra myndigheter eller enheter har slutit, utan att avtalet ger möjlighet för andra att göra avrop från avtalet än de som har slutit avtalet.²⁹

Eftersom ett överskridande av ett ramavtals värde skulle kunna anses innebära att ramavtalet därmed felaktigt utvidgas stämmer regeringens resonemang i förarbetena i vart fall analogivis överens med EU-domstolens uttalanden i Coopservice.

I brist på uttalanden från Konkurrensverket är det dessvärre svårt att veta om denna teori faktiskt stämmer eller inte

9. VEM ÄR SKYLDIG ATT ANGE DE KVANTITETER SOM KAN KOMMA ATT AVROPAS PÅ ETT RAMAVTAL?

En annan av de frågor som Coopservice ger upphov till är om det är tillräckligt att den myndighet som upphandlar ramavtalet anger dess högsta värde eller om också alla tillkommande myndigheter var för sig måste ange värdet på sina potentiella avrop?

²⁹ Se prop. 2009/10:180, s. 188 f.

Tyvärr är EU-domstolens dom ganska svårtolkad när det gäller att hitta svaret på denna fråga. Anledning till det är att EU-domstolens faktiska svar på tolkningsfrågorna till synes avviker från vad domstolen kommer fram till i skälen till domen.

För att belysa detta kan det noteras att den hänskjutande domstolen bl.a. ville ha svar på frågan om det är tillåtet att ”*kvantiteten av de tjänster som de upphandlande myndigheter som inte har undertecknat ramavtalet kan beställa när de ingår de efterföljande kontrakt som grundas på detta ramavtal inte är fastställd eller fastställs med hänvisning till deras ordinarie behov*” (våra understrykningar).

Frågan tar med andra ord sikte på de upphandlande myndigheter som inte var parter i ramavtalet från början utan senare ansluter sig.

Det är också denna frågeställning som EU-domstolen besvarar när den anger att ”*det är uteslutet att de upphandlande myndigheter som inte har undertecknat ramavtalet underlåter att ange kvantiteten av de tjänster som kommer att kunna beställas när de senare ingår kontrakt som grundas på detta ramavtal eller anger nämnda kvantitet med hänvisning till deras ordinarie behov, då de i annat fall skulle åsidosätta öppenhetsprincipen och principen om likabehandling av de ekonomiska aktörer som berörs av ingåendet av nämnda ramavtal*” (vår understrykning).

Även i svaret på frågan tas alltså sikte på de myndigheter som inte ingick själva ramavtalet utan ansluter sig vid en senare tidpunkt.

I själva skälen till svaret nämner EU-domstolen däremot inte de myndigheter som inte ursprungligen undertecknat ramavtalet utan domstolen tar istället sikte på den upphandlande myndighet som faktiskt undertecknat avtalet.

EU-domstolen anger att exempelvis att ”Om *den upphandlande myndighet som från början var part i ramavtalet* inte var skyldig att redan från början ange kvantiteten och högsta belopp med avseende på de tjänster som ska omfattas av detta avtal (...)” respektive ”För det fjärde är kravet att *den upphandlande myndighet som från början var part i ramavtalet* ska ange kvantiteten och beloppet med avseende på de tjänster som ramavtalet kommer att omfatta (...)” (vår kurs.).³⁰

I motsats till själva domslutet kan skälen till domen alltså tolkas så att det bara är den upphandlande myndigheten som ursprungligen ingick själva ramavtalet som är skyldig att ange den totala kvantitet som ramavtalet avser. Därmed skulle övriga tillkommande myndigheter inte behöva uppge kvantiteten eller värdet på deras potentiella avrop.

Mot en sådan tolkning talar dock flera omständigheter. Förutom att det i domslutet anges att även tillkommande myndigheter var för sig måste ange mängden av sina potentiella avrop så kan även vissa av domstolens argument i skälen till domen tolkas i samma riktning.

³⁰ Se C-216/17, pp. 66 och 69.

EU-domstolens uttalanden om att det inte kan vara någon större svårighet för den ramavtalslutande myndigheten att ange sitt ordinarie behov i konkreta tal kan ju nämligen även appliceras på de tillkommande myndigheterna. Rimligtvis borde inte heller dessa myndigheter ha några större svårigheter att kvantifiera sina ordinarie behov.

Dessutom är det ju den sammanlagda summan av alla de avrop som potentiellt sett kan göras som ska anges i annonsen till ramavtalet. För att komma fram till den summan måste ju den ramavtalslutande myndigheten känna till övriga tillkommande myndigheters ordinarie behov. Det kan med andra ord knappast anses vara särskilt svårt att ange även de tillkommande myndigheternas ordinarie behov i förväg (jfr p. 68 i domen).

En sträng läsning av EU-domstolens dom innebär sammanfattningsvis att det i underlaget till en ramavtalsupphandling måste anges både ramavtalet maximala kvantitet och värde samt omfattningen på tillkommande myndigheters potentiella avrop.

Konkurrensverket läser däremot inte EU-domstolens dom på ett lika strängt sätt. Istället anser Konkurrensverket att ”ramavtalsparten är skyldig att precisera den totala kvantitet och det högsta belopp som ramavtalet omfattar” och att skyldigheten att ange den kvantitet som varje enskild myndighet kan komma att avropa ”inträder när myndigheten ansluter sig till ramavtalet”.³¹

10. AVSLUTNING OCH SAMMANFATTNING

Sammanfattningsvis kan det konstateras att EU-domstolens dom i Coopservice gett upphov till ett stort antal frågor varav vissa adresseras av Konkurrensverket i dess ställningstagande.

Konkurrensverkets uttalanden kan dock diskuteras och skulle gärna ha kunnat utvecklats mer.

Det kan även noteras att Upphandlingsmyndigheten ännu inte gjort några officiella uttalande om dess syn på domen. Det kan inte uteslutas att Upphandlingsmyndigheter har ett mer liberalt synsätt i förhållande till EU-domstolens slutsatser än Konkurrensverket.

Slutsatsen måste dessvärre bli att EU-domstolens dom gett upphov till minst lika många frågor som svar samt. Vi får därför hoppas att domstolen snart får möjligheten att utveckla sina resonemang och därmed ge oss svar på några av de frågor som lyfts i denna krönika.

³¹ Konkurrensverket, ramavtalsupphandlingar och öppenhetsprincipen – EU-domstolens avgörande i mål C-216/17 Coopservice, ställningstagande 2019:1.